

SLUTRAPPORT

UTVÄRDERING AV IMPLEMENTERINGEN AV EU:S AGENDA 4

SLUTRAPPORT

UTVÄRDERING AV IMPLEMENTERINGEN AV EU:S AGENDA 4

KUND

Skolverket

KONSULT

WSP Advisory (Kontigo AB)

WSP Sverige AB
121 88 Stockholm-Globen
Besök: Arenavägen 7
Tel: +46 10 7225000

wsp.com

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	5
1. INLEDNING	8
1.1 WSP:s uppdrag	9
1.2 Resultaten från nulägesbedömningen	10
1.3 Det fortsatta uppdraget	11
2. HUVUDMÄNNEN SÖKER EFFEKTIVA ARBETSSÄTT FÖR ELEVREKRYTERING	15
2.1 Elevrekrytering via andra myndigheter är vanligt	15
2.2 Svårt för huvudmännen att nå målgrupperna	15
2.3 Alla människor ser inte utbildning som en väg till ett gott liv	16
2.4 Slutsatser: Elevrekrytering	17
3. STORT UTBUD OCH FLEXIBILITET MEN SVÅRT ATT MÖTA ELEVER I BEHOV AV EXTRA STÖD	18
3.1 Stort utbud av utbildningar och möjlighet till individualisering för många	18
3.2 Vuxenutbildningen bedrivs huvudsakligen i tre format	19
3.3 Behoven av stöd i lärandet är stort hos eleverna	19
3.4 En mångfald av satsningar i att möta alla elever	20
3.5 Huvudmännen tycker inte att de fullt ut kan möta elever i behov av extra stöd	21
3.6 Kartläggning kan hjälpa huvudmännen att guida elevernas rätt och ge dem adekvat stöd i utbildningen	22
3.7 Validering uppfattas som viktigt men det upplevs inte fungera i praktiken	22
3.8 Slutsatser: flexibelt utbud och särskilt stöd	23
4. MINDRE FOKUS PÅ ANPASSNING MOT RELEVANTA FÄRDIGHETER	24
4.1 Fokus på språk, läs- och skrivfärdigheter, matematik och grundläggande digital kompetens	24
4.2 Satsningar på kommunikation, samarbete och entreprenörskap mindre framträdande	25

5. STRUKTURER FÖR SAMVERKAN SKAPAR FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR HUVUDMÄNNEN ATT GE EN BRANSCHRELEVANT VUXENUTBILDNING	26
5.1 Flera exempel på att huvudmännen lyssnat in branschernas behov	26
5.2 Utbudet präglas också av spårbundenhet	27
5.3 Strukturer för samverkan stärker huvudmännens kapacitet att ge en relevant utbildning	28
5.4 Frivilliga, neutrala och tillitsbaserade strukturer för samverkan fungerar bättre	28
5.5 Målkonflikter, upplevd konkurrens och bristande tillit kan hindra samverkan	29
5.6 Samverkan om yrkesvux beskrivs ibland som en papperskonstruktion	30
5.7 Bilden av regionernas betydelse för vuxenutbildningen är delad	30
5.8 Slutsatser: Samverkansstrukturer	31
6. KVALITETSARBETET FÖRSVÅRAS AV ATT VUXENUTBILDNINGEN ÄR FRAGMENTERAD	32
6.1 Kvalitetsarbetet fokuserar sällan på effekterna av vuxenutbildningen	32
6.2 Fragmentisering och långa styrkedjor försvårar kvalitetsarbetet	33
7. SLUTSATSER: IMPLEMENTERINGEN AV EU AGENDAN	34
7.1 Alla områden är inte lika framträdande i huvudmännens arbete	34
7.2 Möjligheterna för huvudmännen att bygga vuxenutbildningens infrastruktur påverkas av flera externa faktorer	34
7.3 Skillnader i hur långt huvudmännen kommit	36
7.4 Flera målkonflikter inbyggda i styrningen av vuxenutbildningen påverkar förutsättningarna att arbeta i linje med EU-agendan	36
7.5 Sammanfattande slutsatser, rekommendationer och diskussion	38
8. KÄLLOR	41

Sammanfattning

Skolverket är sedan 2012 nationell koordinatör för arbetet med att implementera EU:s agenda för vuxnas lärande i Sverige. Agendan lyfter fram viktiga områden för europeiskt samarbete inom vuxenutbildningsområdet i form av fem prioriteringar:

1. Att göra livslångt lärande och rörlighet till verklighet.
2. Att förbättra utbildningens kvalitet och effektivitet.
3. Att främja rättvisa, social sammanhållning och ett aktivt medborgarskap genom vuxnas lärande.
4. Att öka kreativiteten och innovationsförmågan hos vuxna och deras lärandemiljöer.
5. Att förbättra kunskapsbasen för vuxnas lärande och övervakning av vuxenlärandesektorn.

Skolverket har gett WSP¹ i uppdrag att utvärdera kommunernas förutsättningar att implementera EU:s agenda 4. Uppdraget handlar om att besvara följande utvärderingsfrågor:

- I vilken utsträckning har målgruppen (framför allt kommunerna som huvudmän) prioriterat EU agendans fem prioriteringar?
- Vad förklarar målgruppernas grad av implementering?
 - Finns det skillnader mellan kommuner och målgrupper?
 - Vilka förutsättningar och hinder för implementering kan identifieras?
- Finns det brister som behöver tacklas?
 - Vilka åtgärder kan i så fall vara lämpliga?

Det är vår samlade bedömning att huvudmännen i allt väsentligt arbetar med att implementera EU-agendans fem prioriteringar. Den övergripande förklaringen är att agendans områden är väl inbyggda i den kommunalt finansierade vuxenutbildningens grundläggande styrning och genomförande i Sverige. Aktörerna i systemet arbetar med alla fem prioriteringarna i agendan.

Uppsökande verksamhet är dock inte en dominerande verksamhet i våra fallstudier. I de fall de förekommer tenderar de också att vara beroende av tillfällig projektfinansiering, vilket äventyrar den långsiktiga hållbarheten i verksamheten. Särskilt svårt upplevs det vara att arbeta med studiemotiverande insatser. Detta tenderar att ha ytterligare försvårats dels då Sverige under en följd av år haft en stark arbetsmarknad där möjligheten att få ett jobb utan utbildning faktiskt har varit ett alternativ, dels då många av de som genomgår eller genomgått etableringsverksamheten ofta är motvilliga till att ta studielån.

Våra fallstudier tyder på att huvudmännen ser betydelsen av att kunna erbjuda stor flexibilitet, både vad gäller utbildningsstarter och studieformer. Däremot vittnar flera av huvudmännen om att man ändå inte riktigt klarar att möta just elever med särskilda behov. Förklaringarna verkar

¹ Uppdraget gavs först till Kontigo AB. WSP har genom ett förvärv i oktober 2018 övertagit aktierna i Kontigo och sedan april 2019 är Kontigo en integrerad del i WSP Sverige AB. Avtalet med Skolverket har därigenom överlåtits på WSP. I fortsättningen använder vi beteckningen WSP när vi benämner oss själva som uppdragstagare.

vara flera, dels att andelen med särskilda behov förefaller att öka, dels att utmaningarna med att erbjuda ett särskilt stöd ökar med de flexibla studieformerna. Vi kan vidare konstatera att huvudmännen i studien i lägre grad prioriterar arbetet med att säkra att eleverna utvecklar relevanta basfärdigheter, jämfört med de andra områdena som formar en god infrastruktur för vuxenutbildning.

Den generella bilden är att huvudmännen i fallstudierna är relativt bra på att samverka med näringsliv och branscher och att låta branschernas efterfrågan påverka utbudet. Samtidigt finns vad vi kallar en spårbundenhet, dvs. en tröghet i systemet där aktörerna ibland värnar om utbildningar trots att efterfrågan viker.

Bra och tydliga samverkansstrukturer är viktiga för ett flexibelt och anpassat utbud av utbildningar. De samverkansstrukturer som fungerar bäst är sådana som bygger på ömsesidighet och frivillighet. Det förekommer dock att bristande tillit och målkonflikter både mellan olika kommuner och mellan kommuner å ena sidan och andra aktörer å andra sidan leder till försämrade samverkan och då ofta mindre väl fungerande utbildningar. Regionerna upplevs fortfarande av vissa som en otydlig aktör².

Våra fallstudier visar även att huvudmännen på olika sätt följer upp kvaliteten i utbildningarna. Men systematiken i detta arbete varierar. Det framträder en bild av vuxenutbildningen som en sektor där kvalitetsarbetet har utmaningar.

Vidare konstaterar vi att det svenska systemet kännetecknas av två viktiga faktorer; att systemet är decentraliserat och 290 kommuner är i grunden ansvariga för dess genomförande samt att systemet bygger på sedan länge etablerade strukturer och principer. EU-agendan i sig är inte väl känd eller central hos aktörerna och i deras arbete med vuxenutbildningen. Detta gör att det finns betydande skillnader i hur man prioriterar när det gäller implementeringen av agendan, dels mellan de fem prioriteringarna, dels mellan olika huvudmän.

Något förenklat kan man säga att aktörerna förefaller lägga större vikt vid insatser som enligt vår rekonstruerade insatslogik pekar mot samverkan och flexibilitet i utbudet, medan prioriteringarna som handlar om utbildningens innehåll och kvalitet och i viss mån den uppsökande rekryteringen får en något mindre vikt i de undersökta kommunerna.

Kan vi då avslutningsvis säga något om vad vi ser för övergripande brister i den svenska vuxenutbildningens implementering av EU-agendan? Vi behöver här komma ihåg att slutsatserna bygger på fallstudier som sammantagna omfattar ett femtontal av landets kommuner och inte automatiskt kan sägas vara generella för hela landet. Men vi ser ändå att det finns underlag för att peka på följande frågor som kan behöva adresseras:

1. Finns det ett behov av att tydliggöra ansvarsfördelningen för utbud och matchning mot efterfrågan när det gäller vuxenutbildningen?

² Vilka de regionalt utvecklingsansvariga myndigheterna (RUA) är har varierat över tid. Vid tiden för dialogerna bestod RUA av regioner, landsting, länsstyrelser eller regionförbund. Från 1 januari 2019 är det regioner (landsting) som är RUA i alla län. För enkelhetens skull kommer vi att använda begreppet regioner i fortsättningen av denna rapport.

2. Behövs det "ett nationellt stödmaterial", riktat mot vuxenutbildningen, för att stödja dess roll i implementeringen av EU-agendan?
3. Behövs det ett nationellt stöd, anpassat till vuxenutbildningen, för huvudmännens systematiska kvalitetsarbete?

Våra rekommendationer är att Skolverket bör:

- Ta initiativ till en dialog med företrädare för parterna om hur en ökad tydlighet när det gäller ansvarsfördelningen mellan utbud och efterfrågan för yrkesutbildning kan skapas.
- Vidare utreda behovet av att ta fram ett nationellt stödmaterial för utvecklingen av vuxenutbildningen, baserad på EU-agendans prioriteringar och samtidigt undersöka möjligheten att integrera användningen av ett sådant material i de regionala dialogerna om vuxenutbildningen.
- Utreda behovet av och förutsättningarna för att skapa ett tydligare nationellt stöd för huvudmännens systematiska kvalitetsarbete när det gäller vuxenutbildningen och dess resultat i förhållande till arbetsmarknadens behov.

1. Inledning

Mot bakgrund av finans- och eurokrisen lanserade EU-kommissionen 2010 en strategi för hur unionen och medlemsländerna tillsammans och långsiktigt skulle vända utvecklingen³. Frågan om kompetensutveckling och vuxnas lärande var en av nyckelfrågorna i strategins tre ben för ”en smart och hållbar tillväxt för alla”. EU-kommissionen har bl.a. tagit fram analyser, publicerat data för nyckelindikatorer och satt upp mål. Ett viktigt verktyg i arbetet är EU:s agenda för vuxnas lärande som antogs genom en resolution i Europeiska Rådet året efter⁴. Agendan lyfter fram viktiga områden för europeiskt samarbete inom vuxenutbildningsområdet i form av fem prioriteringar:

1. Att göra livslångt lärande och rörlighet till verklighet.
2. Att förbättra utbildningens kvalitet och effektivitet.
3. Att främja rättvisa, social sammanhållning och ett aktivt medborgarskap genom vuxnas lärande.
4. Att öka kreativiteten och innovationsförmågan hos vuxna och deras lärandemiljöer.
5. Att förbättra kunskapsbasen för vuxnas lärande och övervakning av vuxenlärandesektorn

Skolverket är sedan 2012 nationell koordinator för arbetet med att implementera EU:s agenda för vuxnas lärande i Sverige. Skolverket konstaterar att Sveriges insatser för vuxnas lärande fungerar jämförelsevis väl och att de flesta av målen är uppnådda. Man konstaterar dock samtidigt att det finns brister i vad som kan beskrivas som genomförandet av olika insatser och att Sveriges arbete bör på att åtgärda dessa brister.

Arbetet med EU-agendan har haft delvis olika inriktning och fokus under dess olika programperioder. I den första perioden var fokus på utmaningar i samband med insatserna kring yrkesutbildning på gymnasial nivå (yrkesvux). I den andra perioden var fokus på samverkan inom vuxenutbildning. I den tredje var fokus på valideringsprocesser. I den fjärde var fokus på vuxnas möjligheter till livslångt lärande.

Från 2018 har Skolverket antagit vad man beskriver som en ”bredare ansats” i arbetet med EU-agendan. Syftet är att föra en bred regional dialog med kommuner och regioner. Innehållet i dialogerna ska både knyta an till EU:s mål men också ta utgångspunkten i de reformer av vuxenutbildningen som skett i Sverige. Härigenom får Skolverket en övergripande bild av agendans implementering i Sverige, menar man⁵. Genomförandet av regeringsuppdraget knyts härigenom till de s.k. regionala dialoger om vuxenutbildning som Skolverket sedan 2009 tagit initiativ till och genomfört med företrädare för kommunernas vuxenutbildning (bl.a. politiker, förvaltningschefer och rektorer). Medverkar gör också Arbetsförmedlingen och de regionalt utvecklingsansvariga aktörerna. Inför 2018 års dialoger har Skolverket valt att ha EU-agendan

³ Europa 2020 En strategi för smart och hållbar tillväxt för alla /* KOM/2010/2020

⁴ Rådets (2011) resolution om en förnyad europeisk agenda för vuxenlärande 2011/C 372/01. I fortsättningen kallar vi denna för EU-agendan eller bara ”agendan”.

⁵ Skolverket 2018 – 01 – 19 Redovisning av regeringsuppdrag Dnr 4.1.1–2015:640

som utgångspunkt för dialogerna. Skolverkets målsättning har varit att ha regionala dialoger med samtliga huvudmän och andra aktörer som planerar, organiserar och ansvarar för vuxenutbildningen. Målet är dels att nå ut med information till relevanta aktörer i syfte att implementera nationella riktlinjer och reformer för vuxenutbildningen i Sverige, i linje med EU:s agenda för vuxnas lärande, dels att utbyta erfarenheter om förutsättningar och hinder för implementeringen av agendan.

1.1 WSP:s uppdrag

Skolverket har gett WSP i uppdrag att analysera kommunernas förutsättningar att implementera förändringar i vuxenutbildning och de reformer som ligger i linje med EU:s agenda 4⁶. Uppdraget har också bestått av att undersöka hur väl Skolverket genom 2018 års regionala dialoger om vuxenutbildning har lyckats i ambitionen att stötta de viktigaste målgrupperna (framför allt de medverkande kommunerna/regionerna) i deras utvecklingsarbete med EU-agendan. Mer konkret är syftet med uppdraget att besvara följande utvärderingsfrågor:

- I vilken utsträckning har målgruppen prioriterat EU agendans fem prioriteringar?
- Vad förklarar målgruppernas grad av implementering?
 - Finns det skillnader mellan kommuner och målgrupper?
 - Vilka förutsättningar och hinder för implementering kan identifieras?
- Finns det brister som behöver tacklas?
 - Vilka åtgärder kan i så fall vara lämpliga?

Resultatet av utvärderingen syftar till att utgöra ett underlag för Skolverkets planering av stödjande och utvecklande insatser och som ett underlag till regeringsredovisning av EU-agendauppdraget, Resultatet bör också kunna spridas som stöd för kommuners och regioners utvecklingsarbete och regionala samarbeten kring vuxenutbildning. Mottagare av utvärderingen är i första hand Skolverket. Sekundära målgrupper för utvärderingen är också Utbildningsdepartementet samt andra myndigheter, kommuner, regioner och andra aktörer med ansvar för vuxnas lärande⁷.

Utvärderingen har genomförts uppdelad i två steg. I det första steget genomfördes vad vi kallar en nulägesbedömning genom att sammanställa och analysera mötesanteckningar från Skolverkets regionala dialoger om vuxenutbildning. Syftet med nulägesanalysen var att ge ett underlag för den fördjupande studien och att även bidra till utvecklingen av en plan för genomförandet av steg 2 i uppdraget. I ett andra steg fördjupas analysen av huvudmännens arbete med vuxenutbildningen i relation till EU-agendan.

⁶ Uppdraget gavs först till Kontigo AB. WSP har genom ett förvärv i oktober 2018 övertagit aktierna i Kontigo och sedan april 2019 är Kontigo en integrerad del i WSP Sverige AB. Avtalet med Skolverket har därigenom överlåtits på WSP. I fortsättningen använder vi beteckningen WSP när vi benämner oss själva som uppdragstagare.

⁷ Med regioner avser vi regionalt utvecklingsansvariga myndigheter (i huvudsak landsting/regioner och i något fall länsstyrelsen) som har regeringens uppdrag att enligt förordningen om regionalt tillväxtarbete svara för den regionala utvecklingen.

1.2 Resultaten från nulägesbedömningen

WSP lämnade under sommaren 2018 en redovisning av den första delen av uppdraget i form av en nulägesbedömning. Bedömningen syftade till att besvara följande frågeställningar i utvärderingsuppdraget:

- Hur har Skolverkets stöd genom de regionala dialogerna fungerat?
- Har Skolverkets stöd till målgrupperna varit ändamålsenligt?

Nulägesbedömningen grundades som nämnts på en sammanställning och innehållsanalys av mötesanteckningar från 26 regionala dialoger om vuxenutbildning som Skolverket genomförde under perioden januari till och med mars 2018.

Det huvudsakliga resultatet från nulägesbedömningen var att *2018 års regionala dialoger om vuxenutbildning har haft potential att stötta huvudmännen i deras utvecklingsarbete*. Dialogerna har i hög grad handlat om det som kan antas vara viktigt för huvudmännen att diskutera för att få stöd i arbetet med att utveckla vuxenutbildningen.

Dialogerna år 2018 dominerades av samtal kring huvudmännens rekrytering av studerande genom uppsökande och motiverande insatser och hur samverkan med andra aktörer kring exempelvis utbud, matchning och motiverande insatser kan främjas. Vid dialogerna diskuterades också hur huvudmännen kan arbeta med att ge en individualiserad och flexibel utbildning och hur huvudmännen kan arbeta med systematiskt kvalitetsarbete. Minst framträdande vid dialogerna var, enligt WSP:s analys, frågan om hur huvudmännen kan arbeta med att utveckla ett relevant innehåll i utbildningen.

Nulägesbedömningen visade även att det finns aspekter av dialogernas innehåll och form som gör att potentialen att stötta utvecklingen av vuxenutbildningen i linje med EU-agendan inte utnyttjas fullt ut:

- Dialogerna handlade ibland om andra aktörers tillkortakommanden, exempelvis staten, branscherna eller eleverna, snarare än att fokusera på de frågor som huvudmännen ansvarar för och har mandat att förändra.
- Dialogerna hade ofta ett utpräglat fokus på nyanlända personers utbildning, vilket kan minska möjligheten att diskutera beredskapen och utveckla kapacitet att ta emot andra målgrupper i vuxenutbildningen.
- Att begränsa målgruppen för dialogerna har varit ett strategiskt val för att stärka möjligheten att skapa ett fokus som motsvarar målgruppens behov. Samtidigt kan detta vara problematiskt mot bakgrund av att EU-agendans betonande av bred samverkan som en viktig faktor för att bygga kapacitet inom vuxenutbildningen.

Analysen av minnesanteckningarna visar att deltagarna vid dialogerna ser ett antal utmaningar som försvårar huvudmännens arbete när det gäller att bygga vuxenutbildningens infrastruktur. Dessa problemområden är sammanfattningsvis följande:

- Arbetsmarknaden är stark, vilket gör att vissa personer som enligt deltagarna vid dialogerna borde studera ändå inte gör det.

- Utmaningar uppstår i skärningspunkterna mellan olika regelverk och myndigheter, exempelvis nämns exempel på att regionindelningen inom utbildningsområdet inte sammanfaller med Arbetsförmedlingens indelning, vilket försvårar samverkan.
- Statsbidragen till vuxenutbildningen är enligt deltagarna vid dialogerna krångliga och saknar långsiktighet.
- Studiestartsstödet fungerar inte som det var tänkt på grund av kravet på arbetslöshet för att få ta del av stödet⁸.
- Utbildningsplikten riskerar att träffa fel om personer som inte vill studera befinner sig i vuxenutbildningen.
- Kravet på medfinansiering i statsbidraget för regional yrkesvux upplevs som betungande för små kommuner, vilket gör att de inte kan söka bidraget i samma omfattning som andra kommuner.

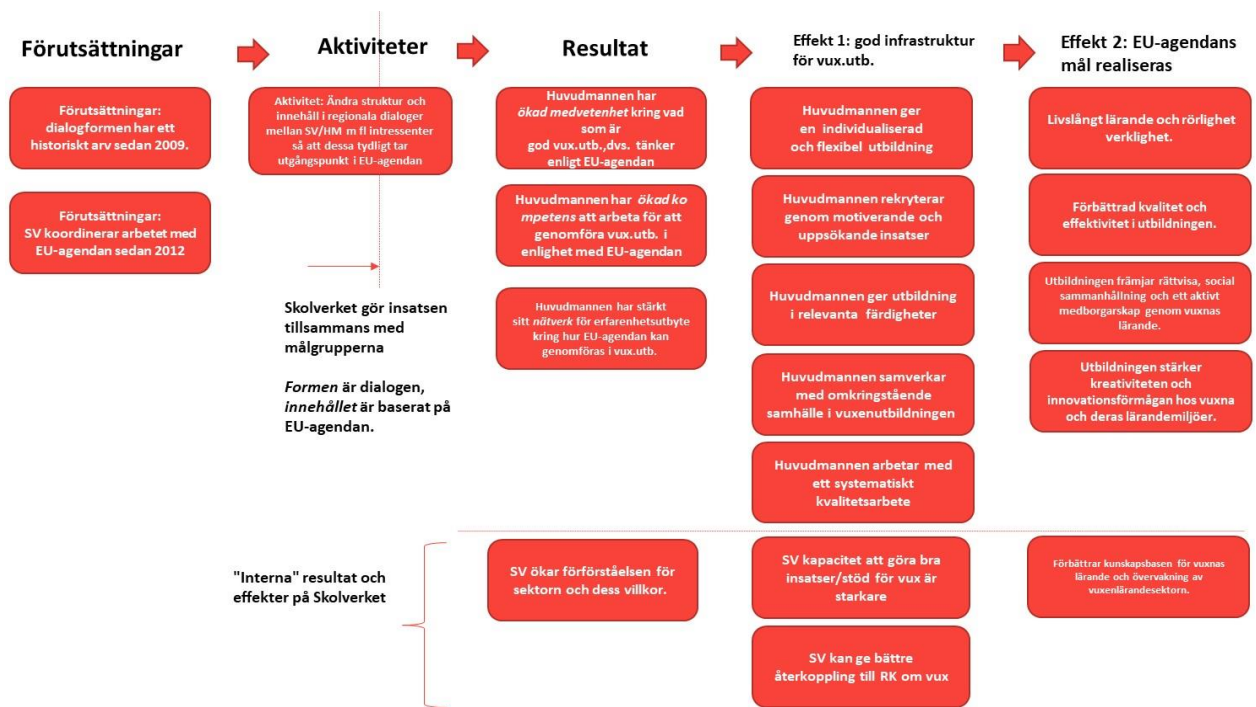
1.3 Det fortsatta uppdraget

Arbetet med det fortsatta uppdraget efter nulägesbedömningen har i hög grad utgått från den insatslogik som utvecklades i samband med avrapporteringen av nulägesbedömningen och har skett i nära dialog med uppdragsgivaren. En nyckelfråga har varit att tolka EU-agendans mål och formulera dem i termer av indikatorer och resultat vars utveckling är möjliga att följa upp i en utvärdering. Detta illustreras i figur 1, främst av det som kallas för *resultat* och *effekt 1*.

Fokus i del två har därför varit att försöka få en överblick i hur långt huvudmännen har rört sig i riktning mot att skapa det vi kallat för en god infrastruktur för vuxenutbildningen. I insatslogiken i del ett konkretiserade vi detta i fem övergripande punkter. I vilken mån ser vi att huvudmännen:

- rekryterar genom motiverande och uppsökande insatser
- ger en individualiserad och flexibel utbildning
- ger utbildning i relevanta färdigheter
- samverkar med omkringstående samhälle i vuxenutbildningen och
- arbetar med ett systematiskt kvalitetsarbete.

⁸ Enligt de nuvarande reglerna krävs bland annat att en person ska ha varit arbetslös eller deltagit i ett arbetsmarknadspolitiskt program under sex sammanhängande månader närmast före ansökningstillfället eller studiernas början. Flera personer har dock fått avslag på sin ansökan om studiestartsstöd även om de endast har arbetat ett fåtal timmar under den sexmånadersperioden. Nu har regeringen ändrat reglerna så att det i stället ska vara tillräckligt att den sökande har varit arbetslös eller deltagit i ett arbetsmarknadspolitiskt program under sammanlagt minst sex månader under en period på tolv månader före ansökningstillfället eller studiernas början. Detta innebär enligt regeringens bedömning att villkoret förenklas och blir mer flexibelt. Ändringarna träder i kraft den 1 mars 2019. Regeringen (2018) "Förenklade villkor för studiestartsstöd ska ge bättre effekt". [\[https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2018/07/forenklade-villkor-for-studiestartsstod-ska-ge-battre-effekt/\]](https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2018/07/forenklade-villkor-for-studiestartsstod-ska-ge-battre-effekt/) Hämtad 2018-08-27.

Figur 1. Insatslogik för utvärderingen

Enligt den ursprungliga planeringen för utvärderingsuppdraget skulle del 2 ha genomförts i två delar, dels en övergripande nationell undersökning grundad i en enkät riktad till i första hand huvudmännens företrädare, dels en fördjupad fallstudie med ett mindre urval huvudmannaföreträdare. Efter synpunkter från Sveriges Kommuner och Landsting beslöts i dialog med uppdragsgivaren att inte genomföra enkäten, utan istället fokusera på fallstudierna. Del 2 vilar därför enbart på fallstudiedelen. Denna har dock utvidgats så att vi i de åtta fallstudierna har sökt att fördjupa intervjuerna för att också inkludera företrädare för andra aktörer än huvudmännen, såsom t.ex. Arbetsförmedlingen och regionalt utvecklingsansvariga myndigheter.

Det faktum att vi genomfört sammanlagt åtta fallstudier, även om det kan sägas representera ett något större antal kommuner (genom två kommunalförbund), gör det förstås svårt att dra generella slutsatser om läget i samtliga kommuner. Istället har vi försökt arbeta med den typen av generaliserbarhet som kännetecknar just fallstudier och vad som i forskningen brukar benämnas som analytisk (eller teoretisk) generaliserbarhet. Syftet är att generalisera till teoretiska påståenden, eller att genom fallstudiernas möjlighet till närmare studier och analyser granska om den teoretiskt härledda insatslogiken håller för en prövning av detaljerna⁹.

Vårt urval av fallstudier har därför eftersträvat att kunna återspegla sådana faktorer som ska underlätta en sådan teoretisk generaliserbarhet. Vi har utgått från SKL:s kommungruppsindelning och valt de åtta fall som framgår i figur 2. I figur 3 framgår också de åtta fallstudiernas geografiska läge i landet.

⁹ Denscombe, M: 2014, The Good Research Guide: For Small Research Projects. Mc Graw Hill.

Huddinge kommun (Stockholms län)

Huddinge är en A2 kommun (pendlingskommun nära storstad). Huddinge har 111 000 invånare, knappt 3 000 elever. Den politiska majoriteten växlar.

Helsingborgs stad (Skåne län)

Helsingborg är en B3 kommun (större stad). Helsingborg har cirka 145 000 invånare. Antalet elever är knappt 4 500. Den politiska majoriteten har under senare år vanligtvis varit "borgerlig".

Oxelösunds kommun (Sörmlands län)

Oxelösund är en C7 kommun (pendlingskommun nära mindre stad). Oxelösund har cirka 12 000 invånare. Antalet elever är knapp 500. Den politiska majoriteten är vanligtvis "röd-grön".

Göteborgs stad (Västra Götalands län)

Göteborg är en A1 kommun (Storstad). Göteborg har cirka 570 000 invånare. Antalet elever är ca 16 000. Den politiska majoriteten har fram till i år vanligtvis varit "röd-grön".

Sunne kommun (Värmlands län)

Sunne är en C8 kommun (landsbygd). Sunne har cirka 13 000 invånare. Antalet elever är ca 230. Den politiska majoriteten har vanligtvis varit "borgerlig".

Lycksele kommun (Västerbottens län)

Lycksele är en C8 kommun (landsbygd). Lycksele har cirka 12 000 invånare. Antalet elever är drygt 200. Den politiska majoriteten är vanligtvis "röd-grön".

Kalmarsunds kommunalförbund (Kalmar län)

Förbundet består av kommunerna Kalmar, Torsås, Mörbylånga och Borgholm. Totalt invånarantal är drygt 100 000. Antalet elever är cirka 1 300. Den politiska majoriteten varierar, men i stort kan man säga att den varit röd-grön i Kalmar kommun och borgerlig i övriga kommuner.

Jämtlands kommunalförbund (Jämtlands län)

Förbundet består av kommunerna Åre, Östersund, Krokom, Ragunda och Bräcke.

Antalet invånare är drygt 100 000. Antalet elever är cirka 350. Den politiska majoriteten varierar, men i stort kan man säga att den varit borgerlig i Krokoms kommun, växlande i Åre och Östersunds kommun och röd-grön i övriga kommuner.

Figur 2. Våra fallstudier.

Figur 3. Våra fallstudier.

För varje utvald huvudman var avsikten att intervjua personer i följande funktioner:

- Chef på arbetsmarknadsenheten i kommunen (eller motsvarande)
- Chef för (vuxen)utbildningsenheten i kommunen (eller motsvarande)
- En rektor med ansvar för vuxenutbildning i kommunen
- Företrädare för Arbetsförmedlingen i kommunen, med insyn i vuxenutbildningsområdet
- Företrädare för regionalt utvecklingsansvariga med insyn i vuxenutbildningsområdet.

Totalt har vi genomfört 36 intervjuer. I huvudsak har vi kunnat följa planen, såsom den beskrivits ovan. I några fall har personer i andra funktioner intervjuats och i några fall har vi inte kunnat nå alla de funktioner vi har velat. Samtidigt som vi med fallstudiernas utformning har sökt skapa en så stor bredd och representativitet som möjligt så är det förstås inte möjligt att hävda att fallstudierna återspeglar hela bilden av huvudmännens implementering av EU-agendan i Sverige. Intervjuerna har följt strukturen i insatslogiken och bestått av semistrukturerade frågor.

2. HUVUDMÄNNEN SÖKER EFFEKTIVA ARBETSSÄTT FÖR ELEVREKRYTERING

Att ha fungerande former för rekrytering till vuxenutbildningen och kapacitet att motivera potentiella sökande är en central del av en god infrastruktur för vuxenutbildning. Avgörande är hur målgruppen kan få information om vuxenutbildningen. Det kan handla om att synliggöra vuxenutbildningens möjligheter på både de fysiska och virtuella platser där personer som skulle kunna gagnas av en vuxenutbildning finns. Det kan också handla om uppsökande verksamhet.

Överlag ser vi att huvudmännen i studien lyfter fram rekrytering och motiverande insatser som viktiga. Frågan aktualiseras av att det råder högkonjunktur och att många av dem som kan och vill jobba redan har ett jobb. Samtidigt upplever företrädare för både vuxenutbildningen och Arbetsförmedlingen att de personer som borde vara intresserade av att stärka sin kompetens genom vuxenutbildning inte alltid är motiverade till det. Snarare än att medborgarna står i kö till att få möjlighet att studera på vuxenutbildningen står huvudmännen i studien inför en situation där de behöver arbeta för att motivera till studier. Huvudmännen upplever att de har betydande utmaningar när det gäller att motivera och rekrytera elever, utmaningar som de i varierande grad skapat arbetssätt för att möta.

2.1 Elevrekrytering via andra myndigheter är vanligt

I dagsläget sker en stor del av rekryteringen av elever till vuxenutbildningen via kommunernas arbetsmarknadsenheter och/eller Arbetsförmedlingen. På handläggarnivå finns det ofta väletablerade kontakter mellan vuxenutbildningen, kommunernas arbetsmarknadsenheter och Arbetsförmedlingen i de studerade fallen. Exempelvis utgör SFI en del av Arbetsförmedlingens etableringsuppdrag. Inom etableringsprogrammet är SFI en de insatser som deltagaren och arbetsförmedlaren kan planera. Detta betyder att det inom vuxenutbildningen både finns personer som aktivt sökt sig till vuxenutbildningen och personer som blivit anvisade dit. En konsekvens av detta är att det inom vuxenutbildningen finns en stor spännvidd vad gäller både förutsättningar för och motivation att studera.

2.2 Svårt för huvudmännen att nå målgrupperna

De tillvägagångssätt som huvudmännen använder för att rekrytera elever är många gånger tämligen konventionella. Huvudmännen beskriver att de marknadsför verksamheten i exempelvis lokala tidningar och annonsblad, i kollektivtrafiken och via radio. Huvudmännen anordnar också exempelvis informationsträffar, tar fram informationsblad och har representation vid mässor och vägledningscentraler i kommunerna, som ofta erbjuder drop-in-verksamhet för medborgare. Vid sidan av huvudmännen marknadsför de upphandlade utbildningsanordnarna också sina utbildningar. Eftersom denna studie fokuserar

huvudmännens arbete faller utbildningsanordnarnas arbetssätt för marknadsföring utanför ramarna för studien.

Företrädare för huvudmännen vi talat med ger uttryck för att det kan vara svårt att nå alla i de potentiella målgrupperna för vuxenutbildningen, exempelvis personer som har begränsade kunskaper i svenska eller som spenderar mycket tid i hemmet. En uppfattning som framförs av de vi intervjuat är att de som är födda i Sverige och vill till Komvux också som regel hittar dit. Den allra största utmaningen är att rekrytera nyanlända, enligt dem vi talat med. Men bilden är inte entydig. I vårt material finner vi också exempel på att det kan vara svårt nå potentiella elever även utanför gruppen nyanlända.

En del av huvudmännen i studien ger uttryck för en viss osäkerhet inför vad som egentligen är bra strategier för marknadsföring och hur man kan nå målgrupperna. Huddinge kommun har exempelvis gjort riktade insatser för att försöka nå nya målgrupper genom att informera vid öppna förskolor och kulturföreningar. Oxelösund har arrangerat fokusgrupper med elever där man diskuterat vad deltagarna anser vara viktigt för att känna delaktighet i Sverige. En sak som framkom vid fokusgrupperna var att eleverna ansåg att de tidigare borde fått information om hur viktigt det är med utbildning i Sverige.

Det förekommer att huvudmännen arbetar *uppsökande* för att rekrytera elever, i dessa fall oftast i samarbete med kommunernas arbetsmarknadsenhet och/eller Arbetsförmedlingen. Tre av kommunerna som ingår i Kalmarsunds kommunalförbund bedriver en verksamhet som heter Kunskapsnavet, som är ett vägledningscenter för vuxna som är folkbokförda i Kalmar, Mörbylånga och Torsås kommuner. Kunskapsnavet har också en aktiv uppsökande verksamhet. Den uppsökande verksamheten tycks däremot vara begränsad hos de övriga huvudmän som vi studerat och är sällan en del av den ordinarie verksamheten. I exempelvis Helsingborg och Sunne har det funnits ESF-finansierade projekt¹⁰ som haft sådana uppsökande inslag. Men för att ESF-projekt ska bli reguljär verksamhet krävs att kommuner och/eller regioner väljer att fortsätta verksamheten med egen finansiering, vilket i sin tur kräver tydliga belägg för verksamhetens nytta ur ett kommunalt perspektiv.

2.3 Alla människor ser inte utbildning som en väg till ett gott liv

En utmaning när det gäller att rekrytera elever till vuxenutbildningen, som de vi intervjuat beskriver, är att den potentiella målgruppen inte alltid ser utbildning som vägen till ökade möjligheter att komma in på eller utvecklas på arbetsmarknaden. Denna inställning till utbildning menar de intervjuade kan bero på olika saker. En orsak som framhålls är att det reguljära utbudet av kurser inom Komvux inte motiverar potentiella elever i tillräcklig grad, bland annat på grund av att eleverna uppfattar att kurser inom vuxenutbildningen är för allmänna och att det inte alltid är tydligt hur studierna leder till en anställning. Det kan även

¹⁰ ESF (Europeiska Socialfonden) finansierar projekt som arbetar med kompetensutveckling, sysselsättningsåtgärder och integrationsinsatser. ESF-rådet arbetar på uppdrag från Arbetsmarknadsdepartementet och Socialdepartementet och förvaltar bland annat medel från Europeiska socialfonden. Det innebär att ESF-rådet utlyser projektmedel och följer upp och utvärderar effekterna av de olika projekten.

vara så att det reguljära utbudet är intressant men att eleverna inte har tillräckliga förkunskaper att ta del av detta.

De intervjuade påpekar *att potentiella elever inte alltid ser det som motiverat att ta lån för att studera*, särskilt under rådande högkonjunktur. Det beskrivs också att en del potentiella elever inte tycker att ersättningarna för att studera är tillräckliga för att skapa incitament att studera. Det finns också personer vi intervjuat som resonerar kring att skillnaden mellan ersättningsnivåerna i de sociala systemen och den lön man skulle kunna få om man fick ett arbete efter vuxenutbildning inte upplevs som tillräckligt stor för att studera inom vuxenutbildningen.

2.4 Slutsatser: Elevrekrytering

Med utgångspunkt i våra fallstudier förefaller det som att rekryteringen till vuxenutbildningen inte tycks ha förändrats särskilt mycket under senare år. Traditionell rekrytering via annonser dominerar fortsatt i de fall vi studerat. Fortsatt viktig är också rekrytering via andra myndigheter, främst via Arbetsförmedlingen eller kommunernas arbetsmarknadsverksamheter. Uppsökande verksamhet är inte ett dominerande arbetssätt i våra fallstudier. I de fall uppsökande verksamhet förekommer så tenderar de också att vara beroende av tillfällig bidragsfinansiering, vilket inte stärker den långsiktiga hållbarheten i verksamheten. Vi ser också att huvudmännen upplever att det är svårt att motivera elever till att studera på vuxenutbildningen. Svårigheter att motivera hänger enligt dem vi intervjuat i studien samman med flera faktorer: Dels att vi under en följd av år haft en stark arbetsmarknad där möjligheten att få ett jobb utan utbildning faktiskt har varit ett alternativ, dels att många av de som genomgår eller genomgått etableringsverksamheten ofta är ovilliga att ta studielån.

3. Stort utbud och flexibilitet men svårt att möta elever i behov av extra stöd

Vid sidan av aktiv rekrytering och motiverande insatser utmärks en god infrastruktur för vuxenutbildningen av att huvudmannen har kapacitet att ge en flexibel utbildning som är individualiserad utifrån varje elevs behov av kompetensutveckling. Det kan bland annat handla om att huvudmannen kan erbjuda flexibilitet i när kurser startar över året och att utbudet av utbildningar och kurser är anpassat efter elevernas behov och att formatet för studierna passar individens förutsättningar, förkunskaper och behov.

Hos de åtta huvudmän som ingått i vår studie är frågan om flexibilitet och individualisering i vuxenutbildningen central, och de lyckas som regel väl i att erbjuda alla behöriga personer plats i vuxenutbildningen. Men fallstudierna visar också att huvudmännen har kommit olika långt vad gäller att bygga strukturer som skapar förutsättningar för flexibilitet och individualisering. Det märks exempelvis vad gäller *möjligheten till att kunna få tillgång till extra stöd i undervisningen* för att man har särskilda behov eller möjligheten att få läsa med så kallat språkstöd, för att man är nybörjare i att använda svenska.

3.1 Stort utbud av utbildningar och möjlighet till individualisering för många

Det framkommer tydligt att huvudmännen i vår studie kan erbjuda ett stort utbud av utbildningar med varierande upplägg, med flexibla starter och förlagda till olika utbildningsanordnare. Sammantaget ger detta många elever stora möjligheter att få en individualiserad och flexibel vuxenutbildning. Samtidigt gör det att möjligheterna till studier kan bli svåröverblickbara för såväl huvudmännen själva som eleverna.

När det gäller *utbud* ser vi att huvudmännen i studien kan erbjuda ett stort antal kurser och kurspaket. Detta åstadkommer huvudmännen antingen genom att bedriva undervisningen i egen regi eller genom samarbete med andra huvudmän. Huvudmän köper också in utbildning från privata utbildningsanordnare. I Huddinge kommun beskrivs exempelvis att eleverna har tillgång till en utbudskatalog med 700 kurser och yrkespaket. De respondenter vi talat med där framhåller att det mesta som finns kan kommunen erbjuda, antingen direkt eller genom inköp från andra kommuner och/eller utbildningsanordnare. Genom distansundervisning är det möjligt även för de mindre kommunerna, som Sunne och Lycksele, att erbjuda ett rikt utbud av utbildningar och kurser. Samverkan i kommunalförbund – som i Jämtland och Kalmarsund – är också ett viktigt instrument för att öka utbud och skapa flexibilitet, även i mer glesbefolkade kommuner.

Huvudmännen i studien kan vidare som regel erbjuda fler än två kursstarter per år. Det ser olika ut beroende på vilken del av vuxenutbildningen som avses, flexibiliteten i kursstarter tycks större vad gäller exempelvis teoretiska kurser på gymnasial nivå och i SFI än exempelvis inom yrkesinriktade kurser och kurspaket. Men helt flexibla upplägg förekommer även inom

yrkesinriktade kurser, t.ex. inom vård- och omsorgssektorn. I Helsingborg beskriver de vi intervjuat till exempel att det är möjligt att starta sina SFI-studier kontinuerligt under året, grupperna tar löpande in nya elever.

3.2 Vuxenutbildningen bedrivs huvudsakligen i tre format

Vuxenutbildningen hos de studerade huvudmännen ges i huvudsak i tre olika format: klassrumsundervisning, distansundervisning och flexundervisning. Klassrumsundervisning handlar om det som många nog ser som den typiska formen för undervisning i skolan, det vill säga undervisning i grupp ledd av en lärare i ett klassrum. Distansundervisning är undervisning via dator (eller annan digital enhet) där lärare och elever är åtskilda både i tid och rum. Vid distansundervisning får eleverna typiskt sett tillgång till undervisning och material för lärande på en webbaserad plattform men kan välja när de ska ta del av materialet och genomföra sitt lärande. Tidpunkter för kunskapsdiagnoser och prov kan dock vara tidsbestämda. I studien finns det exempel på att huvudmän själva organiserar distansundervisning. Men det förekommer också att den köps in från en annan huvudman eller från en upphandlad utbildningsanordnare.

Flexundervisning utgör en slags blandform av klassrums- och distansundervisning; undervisningen sker som regel på distans men det finns, under kursens gång, tillfällen när eleverna träffar lärare, antingen för handledning eller undervisning, och handledning i större grupp. Ytterligare ett format för vuxenutbildning som nämns i studien är fjärrundervisning, det vill säga undervisning via dator (eller annan enhet) där läraren undervisar elever samtidigt men lärare och elever befinner sig på olika platser. I både Sunne och Lycksele, det vill säga de mindre huvudmännen i studien, beskrivs att det pågår ett planeringsarbete kring fjärrundervisning.

Hos en del av de studerade huvudmännen såsom Huddinge, Oxelösund och Göteborgs kommuner erbjuds alla tre utbildningsformerna inom vuxenutbildningen. I Göteborg beskrivs också att dessa upplägg kan kombineras för en enskild elev. Det gör att undervisningen kan anpassas till behov som den enskilde eleven har, exempelvis beroende på om eleven arbetar parallellt med studierna eller bor långt ifrån studieorten. Hos en del av huvudmännen, särskilt de mindre kommunerna i studien, dominerar distansundervisning. I Sunne och delar av Jämtland beskrivs exempelvis att det har varit svårt att få till klassrumsundervisning på grund av få sökande.

3.3 Behoven av stöd i lärandet är stort hos eleverna

Elever i vuxenutbildningen som är i behov av mycket stöd för att lyckas i undervisningen är en växande grupp, enligt de vi talat med. Våra respondenter beskriver samtidigt att de elever som är i behov av stöd är en heterogen grupp med olika förutsättningar och behov. Det kan bland annat handla om elever med skolmisslyckanden från grund- eller gymnasieskolan i bagaget som kommer till vuxenutbildningen med både låga förväntningar på vad utbildningen kan ge

och låg självkänsla vad gäller att klara studierna. Det kan också handla om elever med olika typer av funktionshinder, såväl fysiska som neuropsykiatriska. Gruppen med psykisk ohälsa upplevs också ha ökat. I vissa fall kan elevernas förutsättningar påverka hur eleverna lär, ofta varierar dock behoven av stöd stort mellan individer med samma eller motsvarande funktionshinder. Det leder sammantaget till stora behov att ge ett diversifierat stöd till eleverna i vuxenutbildningen.

En stor del av eleverna i vuxenutbildningen hos de studerade huvudmännen har svaga kunskaper och färdigheter i svenska språket. Enligt de vi intervjuat blir det svårare för dessa elever att tillgodogöra sig undervisningen. En del personer med flyktningbakgrund har också trauman som påverkar deras förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen, bland annat förmågan till koncentration i undervisningssituationer. Många personer – i synnerhet kvinnor från länder som Somalia eller Afghanistan - som invandrat efter skolåldern har dessutom en generellt svag skolbakgrund från sina hemländer, enligt dem vi intervjuat. Detta är en grupp som upplevs ha ökat under senare år. Det kan handla om nyanlända men också personer som bott i Sverige länge men som på grund av familjebildning vare sig har arbetat eller studerat.

3.4 En mångfald av satsningar i att möta alla elever

Hos en del av de studerade huvudmännen har man gjort särskilda satsningar för att stärka förmågan att möta elever i behov av mer stöd i undervisningen. Det kan bland annat handla om att bygga upp den organisatoriska kapaciteten att arbeta med elever i behov av särskilt stöd. Exempelvis har Kalmarsunds kommunalförbund en specialpedagogisk funktion som regelbundet stämmer av läget med skolledningen och stöttar lärarna i att undervisa elever med olika behov. Det förekommer också i studien flera exempel på andra upplägg riktade direkt till eleverna som syftar till att stärka elevernas förutsättningar att klara studierna. Ett exempel på detta är Göteborgs stad, som upphandlat en särskild utbildningsleverantör som är specialiserad på att möta elever i behov av mer stöd. För dessa utbildningsplatser betalar kommunen förhållandevis mer jämfört med andra motsvarande platser. Lycksele erbjuder vissa elever så kallad *Second Chance School*, som är en verksamhet som vänder sig till personer som ska läsa gymnasiala kurser på Komvux och är i behov av mer stöd. Stödbehovet kan komma utifrån studiesvårigheter, funktionsnedsättning såsom ADHD, autismspektrumtillstånd eller på grund av psykisk ohälsa.

Utbildningar med olika typer av stöd i modersmålet och språkstöd i svenska förekommer också för att stärka de som inte behärskar svenska tillräckligt väl för att klara reguljär undervisning. Oxelösund använder sig av modersmålsstöd, vilket man upplevt har haft goda effekter på elevernas förmåga att ta eget ansvar för studierna. Kalmarsunds kommunalförbund har en modell de kallar "språkpraktik" där elever tränar språket på en arbetsplats, syftet är att tillägna sig svenskkunskaper. Två språkpraktiksamordnare som har kontakt med arbetsgivare i privat och offentlig verksamhet administrerar platserna. Det är lärarna som väljer ut elever för språkpraktik, som signalerar det till språkpraktiksamordnare, varpå man kartlägger elevernas intresseområden och skapar placeringar utifrån det.

3.5 Huvudmännen tycker inte att de fullt ut kan möta elever i behov av extra stöd

Samtidigt som utbudet av kurser är stort och flexibiliteten är betydande framkommer det att de studerade huvudmännen har utmaningar vad gäller att möta elever i behov av mer stöd. En konsekvens av detta är, enligt huvudmännen, att en del elever hoppar av sina studier inom vuxenutbildningen. Trots flera exempel på strategier hos huvudmännen för att ge eleverna stöd beskriver huvudmännen att de har stora utmaningar att kunna erbjuda elever stöd i undervisningen i den omfattning som de skulle önska.

Respondenterna i studien lyfter flera förklaringar till att vuxenutbildningen inte fullt ut förmår möta elever i behov av mer stöd i undervisningen. Brist på resurser är en faktor som lyfts fram, både i fråga om ekonomiska resurser men också vad gäller svårigheter att rekrytera lärare med rätt kompetens, exempelvis med specialpedagogisk kompetens eller kompetens att fungera som språkstödjare. En annan förklaring som nämns är att det inom vuxenutbildningen inte på samma sätt som i grundskolan och gymnasieskolan finns bestämmelser kring elevernas rätt till särskilt stöd. Detta gör, enligt personer vi intervjuat, att det inte finns samma tryck på att huvudmännen ska anpassa utbildningen och undervisningen till alla elevers behov.

Även förändrade arbetsformer inom vuxenutbildningen förefaller ha förändrat förutsättningarna att möta elever med särskilda behov. De huvudmän som till stor del använder sig av distansundervisning beskriver att de har stora utmaningar att erbjuda en vuxenutbildning för elever i behov av mer stöd. Distansundervisningen ger, som nämnts, visserligen stora möjligheter att skapa flexibilitet. Men den grad av motivation och förmågan att självständigt strukturera sitt lärande som distansundervisning i praktiken förutsätter hos eleven, har inte alla personer enligt de vi intervjuat i studien. Det kan exempelvis bero på neuropsykiatriska funktionshinder, bristande motivation eller avsaknad av datorvana. Även om distansundervisning inte skulle behöva vara synonymt med självstudier ger de vi talat med i studien uttryck för att distansundervisning i praktiken är en undervisningsform där eleverna ofta arbetar på egen hand. Detta eftersom undervisningen, som tidigare nämnts, sker via dator (eller annan digital enhet) och lärare och elever är åtskilda, både i tid och rum.

Bland de vi talat med återkommer en beskrivning av att det finns ett glapp mellan SFI och övriga delar av vuxenutbildningen. Även om man slutför SFI uppfattar en del att elevernas kunskaper i svenska ändå är för låga för att kunna fortsätta studera inom vuxenutbildningen. Det finns också ett återkommande resonemang bland dem vi intervjuat som handlar om att kunskapskraven i vuxenutbildningens kursplaner och ämnesplaner på såväl grundläggande som gymnasial nivå är för höga för många av dem som idag utgör målgrupp för vuxenutbildningen.

3.6 Kartläggning kan hjälpa huvudmännen att guida elevernas rätt och ge dem adekvat stöd i utbildningen

Huvudmännen framhåller att det är viktigt med kartläggning av elevernas kunskaper i samband med inskrivningen i vuxenutbildningen. Dels för att hitta rätt nivå vid placering av eleven i vuxenutbildningen, dels för att kunna identifiera behov av stöd och tidigt sätta in stöd till de elever som behöver det. Det finns vinster av detta både för individen och för huvudmännen eftersom det enligt företrädare för vuxenutbildningen minskar avhopp och felaktiga placeringar. Avhopp kan medföra studieskulder för enskilda individer utan att de fått med sig nya kunskaper eller formell behörighet. Det är också kostsamt för huvudmännen att hålla utbildningsplatser som inte utnyttjas.

Kartläggning av elevernas kunskaper görs på olika sätt. Hos en del huvudmän förekommer inledande kartläggningsamtal för alla eller vissa elever. Dessa tycks kunna vara mer eller mindre strukturerade till sin natur, från mer formella avstämningar av tidigare utbildningserfarenheter till mer strukturerade samtal med testning. Vid exempelvis Kalmarsunds kommunalförbund träffar samtliga elever en studie- och yrkesvägledare (SYV) inför inplacering.

I samband med kartläggningsamtal förkommer det att det att huvudmännen använder tester för att kunna göra rätt inplacering. Kalmarsunds kommunalförbund och Lycksele beskrev att de exempelvis använder en webbtjänst som heter Educateit, som bland annat erbjuder kunskapstest inför studier inom SFI, grundläggande och gymnasial nivå inom Komvux. Testen är datorbaserade och testresultatet redovisas i en profil tillsammans med en rekommenderad startnivå.

3.7 Validering uppfattas som viktigt men det upplevs inte fungera i praktiken

Samtidigt som huvudmännen framhåller kartläggning som ett viktigt verktyg för att kunna göra rätt inplacering och ge stöd efter behov använder huvudmännen inte regelmässigt validering av tidigare kunskaper. Bilden är dock inte enhetlig. Ett par av huvudmännen nämner att de i vissa fall använder sig av så kallad OCN-validering (Open College Network), som tillhandahålls av ett företag. I Göteborg finns Validering väst som bygger en stödstruktur för validering. I Sunne beskrivs att man generellt inte validerar i särskilt stor utsträckning men att det i görs inom vård- och omsorgsutbildning, i samarbete ned Vård- och omsorgscollege. Det beskrivs att validering fungerar bra för dem som jobbar i vården, men vill söka USK-utbildning.

Att validering inte används bredare hos de studerade huvudmännen förklarar de med att det bland annat saknas rätt kompetens hos personalen inom vuxenutbildningen för att göra valideringar. Det framhålls också att det kan vara svårt att validera mot en del krav i kursplanerna och som lärare är det svårt att känna sig säkra på hur validering ska göras i relation till kunskapskraven i kursplanerna. Det finns en uppfattning att det tar så lång tid att

göra bra valideringar att det är lika bra att låta personen genomgå ytterligare utbildning. En person vi talat med menar att det i många fall saknas fungerande verktyg för validering.

3.8 Slutsatser: flexibelt utbud och särskilt stöd

Våra fallstudier tyder på att huvudmännen har en god förståelse för betydelsen av att kunna erbjuda stor flexibilitet, både vad gäller utbildningsstarter och undervisningsformer. Det finns exempel på huvudmän som arbetat aktivt för att skapa olika insatser för att möta elever med behov av mer stöd i undervisningen. Samtidigt vittnar intervjuerna med huvudmännen om att man ändå inte riktigt klarar att möta elevers olika behov och i synnerhet inte alltid elever med särskilda behov. Förklaringarna verkar vara flera, dels att andelen med särskilda behov förefaller att öka, dels att det är svårt att möta elever med behov av mer stöd i just distansundervisning, en undervisningsform som helt dominerar hos en del av de studerade huvudmännen. Huvudmännen har heller inte ett tydligt lagstöd när det gäller just att erbjuda särskilt stöd vilket kan bidra till att man inte lyckas avsätta tillräckligt med resurser hos huvudmännen.

4. Mindre fokus på anpassning mot relevanta färdigheter

Om flexibiliteten i utbudet är en viktig del i infrastrukturen är också anpassningen mot färdigheter som bedöms relevanta en annan viktig faktor. En god infrastruktur i vuxenutbildningen är alltså även att säkerställa att utbildningen ger relevanta färdigheter. Eleverna i vuxenutbildningen behöver tillägna sig kompetenser som skapar förutsättningar för fortsatta studier, arbetsliv och deltagande i samhället. Det handlar enligt Skolverkets uttolkning av EU:s agenda för vuxnas lärande bland annat om basfärdigheter i matematik, läs- och skrivkunnsighet samt språk. Men också bland annat förmågan till problemlösning och entreprenörskap samt samarbetsförmåga, digital kompetens, initiativförmåga och kommunikation.

Vi kan konstatera att huvudmännen i studien i lägre grad prioriterar arbetet med att säkra att eleverna utvecklar relevanta basfärdigheter, jämfört med de andra områdena som tillsammans formar vad vi valt att kalla en god infrastruktur för vuxenutbildning. Vi ser att huvudmännen arbetar mer systematiskt med exempelvis individualisering och flexibilitet eller samverkan med de aktörer som omger vuxenutbildningen. Att området "relevanta färdigheter" i lägre grad är fokuserat känner vi igen från den analys av innehållet i Skolverkets regionala dialoger om vuxenutbildning som vi tidigare genomfört¹¹. I rapporten konstateras att minst framträdande vid dialogerna var frågan om hur huvudmannen kan arbeta med att utveckla ett relevant innehåll i utbildningen.

4.1 Fokus på språk, läs- och skrivfärdigheter, matematik och grundläggande digital kompetens

Även om den övergripande bilden är att huvudmännen i lägre grad fokuserar arbetet med att säkra att eleverna utvecklar relevanta basfärdigheter är det några kompetensområden som vi ser att huvudmännen fokuserar på i större utsträckning. I de fall huvudmännen i studien gjort särskilda satsningar har det företrädesvis handlat om satsningar inom matematik, språk, läs- och skrivfärdigheter och grundläggande digital kompetens.

Ett resonemang som återkommer är att – även om det inte är ett resultat av ett strategiskt beslut – stora delar av vuxenutbildningen är en satsning på basfärdigheter inom språk och läs- och skrivkunnsighet: SFI. Det finns även exempel på mer riktade satsningar inom läs- och skrivområdet. Vuxenutbildningen i Lycksele har under perioder haft särskilda alfabetiseringskurser, dvs. kurser i grundläggande litteracitet för personer som inte har ett eget skrivspråk. Kalmarsunds kommunalförbund har satsat på Witting-metoden, en metod för språkinläring. Förbundet har som tidigare nämnts även så kallad språkpraktik, där eleverna får möjlighet öva svenska på en arbetsplats med huvudsakligt syfte att stärkas i svenskan.

¹¹ Kontigo (2018) Skolverkets regionala dialoger om vuxenutbildning och implementeringen av EU-agendan. Nulägesbedömning: De regionala dialogernas innehåll och relevans.

Det finns flera exempel på enskilda satsningar inom andra områden. Sunne har exempelvis gjort en satsning på matematik eftersom kommunens erfarenhet är att många elever tycker att just matematik är svårt. Kommunen har därför utökat möjligheten till att få handledarstöd inom sin flexundervisning, från en timme i veckan till en hel eftermiddag per vecka. Dessutom har Sunne skapat en möjlighet till handledning i matematik via Skype. Kalmarsunds och Jämtlands kommunalförbund har IKT-pedagoger eller motsvarande som jobbar med att utveckla det pedagogiska arbetet. En del av deras arbete består av att de träffar nyanställda lärare och gör en digital agenda tillsammans. IKT-pedagogen gör också lektionsbesök och ser hur läraren jobbar med digitala.

4.2 Satsningar på kommunikation, samarbete och entreprenörskap mindre framträdande

Huvudmännen i studien beskriver i lägre grad konkreta satsningar inom andra kompetensområden, exempelvis kommunikation, samarbete och entreprenörskap, även om sådana satsningar också förekommer. Företrädare för Kalmarsunds kommunalförbund beskriver exempelvis att förbundet styr verksamheten mot att utveckla ett entreprenöriellt förhållningssätt bland eleverna. Pedagogerna har fått utbildning för att stärka sin kapacitet att jobba mer entreprenöriellt. Företrädaren för förbundet anser att det märks effekter av denna satsning, bland annat genom att studenterna i högre grad förstår hur "systemet" och arbetsmarknaden fungerar,

Digitaliseringen av vuxenutbildningen förändrar förutsättningarna att utveckla kompetenser i kommunikation och samarbete. Det är ett resonemang som förs fram av en del av dem vi intervjuat. Det handlar om att det blir svårare att träna eleverna i att samarbeta och kommunicera när undervisningen sker på distans. I distansundervisning har, som vi varit inne på tidigare, eleverna stor frihet att avgöra var och när de ska ta del av undervisningen, men det försvårar samtidigt samarbete och kommunikation mellan eleverna. Även om de plattformar som används för distansundervisningen erbjuder möjligheter till kommunikation mellan eleverna utnyttjar utbildningsanordnarna inte dessa möjligheter i särskilt stor utsträckning, enligt företrädare för vuxenutbildningen som vi har intervjuat.

5. Strukturer för samverkan skapar förutsättningar för huvudmännen att ge en branschrelevant vuxenutbildning

Att huvudmännen har rutiner och former för att planera och genomföra vuxenutbildningen med utgångspunkt i branschernas behov är ett viktigt element i vad som utgör en god infrastruktur för vuxenutbildningen. Det förutsätter både att skapa gemensamma bilder av behovet av dimensionering inom olika yrkeskategorier och om innehåll och kvalitet i utbildningen. Det handlar också om att genomföra utbildningen tillsammans med branscherna, till exempel genom arbetsplatsförlagt lärande, lärlingsutbildning och praktik.

Välfungerande strukturer för att matcha branschernas behov bygger också på att huvudmännen samverkar med övriga aktörer som har kunskap om branschernas behov primärt lokalt, regionalt och nationellt men det kan också handla om andra länder (typiskt sett EU-länder och Norge). Viktiga parter i samverkan är bland annat Arbetsförmedlingen, andra kommuner, andra delar av den egna kommunen samt regionerna.

Frågan om samverkan med branscherna framstår som förhållandevis starkt prioriterad av huvudmännen studien i jämförelse med andra områden. Däremot varierar systematiken i arbetet med frågan mellan de studerade huvudmännen. Sammantaget framträder en splittrad bild av i vilken utsträckning huvudmännen lyssnar på branschernas behov. När det finns strukturer för samverkan mellan huvudmän, branscher, myndigheter och REGIONER skapar det förutsättningar för huvudmännen att erbjuda en branschrelevant vuxenutbildning. Frivilliga, neutrala och tillitsbaserade strukturer för samverkan verkar vara de mest framgångsrika.

5.1 Flera exempel på att huvudmännen lyssnat in branschernas behov

I studien framkommer att huvudmännen anpassar sig till branschernas behov. Vi har tagit del av flera exempel på att huvudmännen lyssnat på behov som finns i branscherna och anpassat sin utbildningsplanering utifrån det. I exempelvis fallet Kalmarsunds kommunalförbund beskriver företrädaren för Arbetsförmedlingen att förbundet har varit bra på att fånga upp behov inom turism- och besöksnäringen och som konsekvens av det utbildat kockar. Sunne ingår som en av kommunerna i Industriråd Värmland där tre industrikuster, Paper Province, Compare och IUC/Stål&Verkstad tillsammans med Teknikcollege Värmland, Region Värmland och ett antal industriföretag och fackliga organisationer gått samman och etablerat fem regionala yrkescenter med inriktning mot industri på fem orter i länet. Dessa erbjuder yrkesutbildningar med ett utbildningsinnehåll som motsvarar industrins behov.

Huvudmännen i studien ger uttryck för en stark medvetenhet om branschernas behov. Men företrädare för vuxenutbildningen, arbetsmarknadsenheterna och Arbetsförmedlingen som vi talat med menar också att branscherna i vissa avseenden har orimliga förväntningar på vilka

kompetenser arbetskraften kan ha. Att alla människor ska ha klarat en treårig utbildning på gymnasial nivå för att kunna få ett arbete är inte rimligt, menar en del. Det framhålls också att branscherna skulle behöva sänka sina förväntningar på vilka kunskaper i svenska som personer med annat modersmål har. Branscherna behöver i högre grad våga anställa personer som ännu inte pratar fullt ut fungerande svenska. Det finns de som menar att huvudmännen och myndigheterna har ett uppdrag att arbeta med att förändra arbetsgivarnas attityder till personer med svagare kompetenser. I flera fall vittnar de intervjuade om att detta inte minst gäller offentliga arbetsgivare. Några intervjuade har också pekat på de fackliga organisationernas roll när det gäller arbetsgivarnas attityder till att anställa personer med svagare kunskaper i svenska.

5.2 Utbudet präglas också av spårbundenhet

Samtidigt som det finns flera exempel på beskrivningar i vårt material på att huvudmännen anpassar sig efter branschernas behov finns det också exempel på motsatsen. Det vill säga att huvudmännen inte startar utbildningar eller förändrar utbildningsinnehåll trots att branscherna uttrycker ett behov. En återkommande beskrivning handlar om att vuxenutbildningen primärt har fokus på vård- och omsorgsutbildning samt barnskötarutbildning, trots att behoven av kompetens på de regionala arbetsmarknaderna är mycket mer differentierade. I en av kommunerna beskrivs exempelvis att efterfrågan från trävaruindustrin varit stor under en lång tid, men den aktuella huvudmannen har trots detta inte byggt upp en utbildning som svarar mot dessa behov. Det finns också exempel på utbildningar som fortsätter trots att behovet av arbetskraft med den yrkesutgången är begränsat.

I studien framkommer flera förklaringar till varför det kan vara svårt för huvudmän att snabbt svara mot branschernas förväntningar. Det finns tydliga trösklar. Att bygga upp en utbildning tar tid och den behöver starta och visa sig leda till jobb eller vidare studier för att elever ska vilja söka. Att starta en utbildning kräver därför alltid en initial investering i fråga om tid och ekonomiska resurser som man inte kan vara säker på går i lås. Detta kan göra att huvudmän tvekar att starta utbildningar. Det kan också ta emot för en huvudman att förändra ett utbildningsupplägg eller lägga ner utbildningar. När väl lokaler, lärare och material för undervisningen finns på plats är det svårt att släppa taget även om utbildningar som inte längre är efterfrågande.

Det finns också resonemang hos de intervjuade i studien som bygger på att huvudmännen har incitament att prioritera vård- och omsorgsutbildning samt barnskötarutbildning före andra yrkesutbildningar eftersom kommunerna själva har ett stort behov av arbetskraft inom dessa områden. Någon av de intervjuade uttrycker det som att kommunerna (och för den delen även regionerna) har två svårförenliga roller i detta avseende – nämligen både att se till det lokala kompetensförsörjningsbehovet och att klara den egna organisationens kompetensförsörjning. Det påpekas av en av dem vi talat med att en stor del av statsbidraget för regionalt yrkesvux går till just vård- och omsorgsutbildning. Även om regeringen har utökat ersättningen för mer kostnadsdrivande yrkesutbildning är det fortsatt vård- och omsorgsutbildning som dominerar enligt våra respondenter. En av de företrädare vi talat med uttrycker att det är märkligt att

staten – om än oavsiktligt – så tydligt stöttar den kommunala sektorns kompetensbehov snarare än hela arbetsmarknadens.

5.3 Strukturer för samverkan stärker huvudmännens kapacitet att ge en relevant utbildning

När det finns strukturer för samverkan mellan huvudmän, branscher, myndigheter och regioner skapar det förutsättningar för huvudmännen att ge en vuxenutbildning som svarar mot arbetsmarknadens behov. Då finns det forum att etablera gemensamma bilder kring efterfrågan och utbud, utbildningars kvalitet och hur branscherna kan bidra till utbildningen genom att exempelvis ta emot lärlingar och praktikanter.

En del av huvudmännen ingår i fastare strukturer för samverkan. Kommunerna inom Göteborgsregionen (GR) har exempelvis etablerat så kallade regionala kompetensråd som samlar företrädare från GR, Arbetsförmedlingen, fack och arbetsgivare för strategisk dialog kring kompetensförsörjning, både branschvis och i ett övergripande regionalt kompetensråd. Även Oxelösund ingår i branschråd. De som vi intervjuat kring Kalmarsunds kommunalförbund beskriver att förbundet har strukturer för att fånga upp trender i arbetsmarknaden från Arbetsförmedlingen och att förbundet har ett branschråd. Särskilt de tre tidigare nämnda kommunerna som ingår i Kunskapsnavet beskrivs som lyhörda för att läsa av branschernas behov.

5.4 Frivilliga, neutrala och tillitsbaserade strukturer för samverkan fungerar bättre

Ett mönster som framkommer i studien är att samverkan som kännetecknas av att vara frivillig, neutral och tillitsbaserad beskrivs som mer välfungerande. Samverkansstrukturerna kring vuxenutbildningen i Göteborgs Stad framstår som ett exempel på sådan samverkan. Inom Göteborgsregionen (GR) har 13 kommuner valt att samarbeta på olika sätt kring vuxenutbildningen. Medborgarna i kommunerna har betydande möjligheter att ta del av vuxenutbildningsutbudet i alla kommunerna. Kalmarsunds kommunalförbund är ett annat exempel på ett frivilligt samarbete kring vuxenutbildningen som beskrivs som förhållandevis välfungerande av både företrädare för vuxenutbildningen, Arbetsförmedlingen och regionerna.

När det gäller samverkan mellan huvudmännen och Arbetsförmedlingen beskrivs att man under senare år har närmast sig varandra allt mer. En framgångsfaktor i det samarbetet har – enligt de vi intervjuat – varit att sitta ner och skapa gemensamma problembilder för att sedan tillsammans se hur man utifrån respektive uppdrag och resurser kan bidra till att komma till rätta med arbetslöshet, bristande kvalitet i utbildningen och matchningsproblematik. Det handlar alltså om att etablera gemensamma mål för verksamheterna och sedan styra mot de målen. I flera fall kommer de vi intervjuat in på förändringen av Arbetsförmedlingens inriktning. Den förändringen bedöms få stora effekter för vuxenutbildningen och möjligheten att möta den gemensamma målgruppen.

5.5 Målkonflikter, upplevd konkurrens och bristande tillit kan hindra samverkan

I våra intervjuer framkommer att när samverkan är påbjuden, där parterna inte uppfattar sig vara jämlika eller där det saknas tillit och förståelse för varandras uppdrag, är förutsättningarna för att den ska fungera sämre. Samverkan kan försvåras av att parterna uppfattas arbeta mot olika mål. När det gäller samarbete inom kommunen finns det beskrivningar som går ut på att vuxenutbildningen primärt syftar till att stärka människors kompetens medan arbetsmarknadsenheterna har som huvudsakligt mål att flytta personer från bidrag till jobb. Detta senare kan ur vuxenutbildningens perspektiv uppfattas som kortsiktigt och riskera att skapa snabba lösningar för individen men innebär på sikt att personer kommer tillbaka till insatserna.

Motsvarande målkonflikt ser vi också beskrivs i samverkan mellan vuxenutbildningen och Arbetsförmedlingen. Företrädare för vuxenutbildningen beskriver på samma sätt som för arbetsmarknadsdelen av kommunerna att Arbetsförmedlingen i första hand fokuserar på att få individer i jobb, istället för att med ett mer långsiktigt perspektiv stärka en individs kompetens och ställning på arbetsmarknaden. Konkret kan det exempelvis handla om personer vi talat med inom ramen för studien beskriver att det hänt att Arbetsförmedlingen avbryter en elevs SFI-studier för att individen får ett tillfälligt arbete. När arbetet avslutats kommer individen tillbaka till SFI och har då ibland fallit tillbaka i sin utveckling av svenska språket.

Omvänt finns hos arbetsmarknadsenheterna eller socialförvaltningarna en viss misstro mot vuxenutbildningen som går ut på att den inte leder till jobb för de individer som kanske har levt på försörjningsstöd en längre tid eller som via arbetsmarknadsenheterna och Arbetsförmedlingen prövat flera olika typer av insatser.

Samverkan mellan myndigheter kan också försvåras av att myndigheterna har olika regelverk, processer och kulturer. Det finns inte alltid en förståelse av villkoren i varandras uppdrag. En återkommande beskrivning som både företrädarna för Arbetsförmedlingen och huvudmännen ger uttryck för är exempelvis att implementering typiskt sett tar längre tid inom Arbetsförmedlingen än inom kommunerna. Ett exempel som lyfts av en huvudmannaföreträdare är att det tog ett halvår för Arbetsförmedlingen att utveckla sitt handläggarstöd vad gäller trainee och utbildningsplikten. Det blir så långsamt att myndigheten riskerar att bli irrelevant i vissa frågor, enligt företrädaren.

Mellan kommuner kan samverkan hindras av en upplevd konkurrens. Bland huvudmännen i studien framträder oron för konkurrens, av naturliga skäl, tydligare hos de mindre huvudmännen. Det finns en riskbild som bygger på att samverkan kring vuxenutbildningen kan – beroende på vad eleverna gör för utbildningsval och vad marknaden efterfrågar för utbildningar – göra att utbildningsverksamheten i den egna kommunen minskar och, på sikt, försvinner. Genom att inte samverka eller samverka i begränsad omfattning säkrar den kommunala vuxenutbildningsförvaltningen sitt underlag, upplevs det som. Regelverket kring interkommunal ersättning beskrivs också kunna hindra samverkan mellan kommuner kring vuxenutbildningen. En av kommunerna beskriver exempelvis att de inte skickar elever till en

större kommun i regionen på grund av att utbildningsplatserna där kostar mer än vad de gör i den egna kommunen. Konsekvensen av att kommuner inte samverkar kan bli att eleverna inte får tillgång till ett lika flexibelt och individanpassat utbud som de skulle kunna få tillgång till om samverkan var mer utbredd.

5.6 Samverkan om yrkesvux beskrivs ibland som en papperskonstruktion

För att kunna få statsbidrag för regionalt yrkesvux krävs att minst tre kommuner ska ingå i en ansökan och bidraget kräver att kommunerna samverkar om planering och genomförande av utbildningen. Dessutom ska sammansättningen av utbildningen planeras efter samråd med företrädare för arbetsgivare, organisationer eller andra sammanslutningar som är verksamma inom de branscher som finns i de samverkande kommunerna. Utbudet av utbildningsplatser ska också planeras efter samråd med Arbetsförmedlingen och den aktör som har ett regionalt utvecklingsansvar i länet eller länen.

För att svara mot kriterierna för statsbidraget har huvudmännen i studien i vissa fall gått samman i delvis andra konstellationer än de som de normalt sett ingår i. Det förekommer beskrivningar av att dessa samarbeten inte är reella utan enbart uppstår för att svara mot kraven och att när bidraget betalas ut fördelas medlen mellan kommunerna utan att vidare samverkan om planering och genomförande av utbildningen egentligen sker. Det tycks således inte gå att dra slutsatsen att förekommande samarbeten kring regionalt yrkesvux återspeglar reellt fungerande samarbeten kring vuxenutbildningen på det sätt som regeringen sannolikt tänker sig. Vi finner inte heller tydliga belägg för att denna samverkan ska kunna sprida sig inom vuxenutbildningen i stort.

5.7 Bilden av regionernas betydelse för vuxenutbildningen är delad

Regionerna har som en del i det regionala utvecklingsansvaret ett generellt uppdrag att skapa förutsättningar för en utveckling som leder till en hållbar tillväxt och som utgår från de lokala och regionala förutsättningar som råder. Frågan om kompetensförsörjning är en del i detta ansvar. När det gäller regionalt yrkesvux ska, som nämnts, utbildningen planeras efter samråd med regionen.

I våra intervjuer framträder en delad bild av regionens betydelse och bidrag i förhållande till vuxenutbildningen. Dels finner vi resonemang som framhäver regionen som en viktig part genom att exempelvis stödja erfarenhetsutbyte och dialog mellan kommuner, ge kompetensutveckling, omvärldsbevakning och nätverk. Dels finner vi ett resonemang som innebär en tveksamhet inför regionens roll och att den kan komma att hota kommunernas handlingsutrymme i frågor som rör vuxenutbildningen. Här ingår förstas det tidigare beskrivna konkurrensperspektivet. Om kommunerna befarar att regionerna i förlängningen ska kunna tvinga fram en mellankommunal samverkan leder det till en oro, inte minst i de mindre

kommunerna. Det ges också uttryck för att regionerna är mer intresserade av YH och högre utbildning och att Komvux har lägre status hos dessa aktörer.

5.8 Slutsatser: Samverkansstrukturer

Den generella bilden är att fallstudiehuvudmännen är relativt bra på att samverka med näringsliv och branscher och att låta branschernas efterfrågan påverka utbudet. Samtidigt finns vad vi kallar en spårbundenhet, dvs. en tröghet i systemet där aktörerna ibland värnar utbildningar trots att efterfrågan viker. Trots att det är kommunerna som i stor utsträckning får bära kostnaderna för långtidsarbetslösheten verkar det som att huvudmännen inte har tillräckliga incitament att förnya utbildningen i takt med efterfrågan. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att branschernas efterfrågan inte alltid stämmer överens med elevernas, dvs. de utbildningar som branscherna efterfrågar och där arbetsmöjligheterna är goda lockar inte alltid elever.

Bra och tydliga samverkansstrukturer är annars viktiga för ett flexibelt och anpassat utbud av utbildningar. De samverkansstrukturer som fungerar bäst är sådana som bygger på ömsesidighet och frivillighet. Det förekommer dock att bristande tillit och målkonflikter både mellan olika kommuner och mellan kommuner å ena sidan och andra aktörer å andra sidan leder till försämrade samverkan och då ofta mindre väl fungerande utbildningar. Regionen upplevs fortfarande av vissa som en otydlig aktör.

6. Kvalitetsarbetet försvåras av att vuxenutbildningen är Fragmenterad

Att ha en god infrastruktur i vuxenutbildningen inbegriper slutligen och självklart också ett systematiskt kvalitetsarbete. Det handlar om att huvudmannen analyserar huruvida verksamheten svarar mot målen och utvecklar verksamheten för att stärka förutsättningarna för alla elever att få en god utbildning inom Komvux som leder till etablering på arbetsmarknaden eller övergångar till fortsatta studier på adekvat nivå.

Våra fallstudier visar att huvudmännen på olika sätt följer upp kvaliteten i utbildningarna, men systematiken i detta arbete varierar. Det framträder en bild av att vuxenutbildningen som en sektor där kvalitetsarbetet kan utvecklas.

6.1 Kvalitetsarbetet fokuserar sällan på effekterna av vuxenutbildningen

Kvalitetsarbetet ser ut på olika sätt hos de studerade huvudmännen men ett arbetssätt som återkommer är att man med viss regelbundenhet upprättar kvalitetsrapporteringar. Hos de större huvudmännen ser vi att dessa ibland kombineras med kvalitetsdialoger. I exempelvis Helsingborgs kommun lämnar alla anordnare in en kvalitetsrapport varje år där verksamheterna ska beskriva kvaliteten i förhållande till de nationella styrdokumenterna. Utöver målen i styrdokumenterna har huvudmannen lagt på ytterligare mål som ska rapporteras, exempelvis hur många som får arbete tre månader efter studierna (gäller inte SFI). En controller hos huvudmannen ställer sedan samman en rapport för alla anordnare i kommunen som föredras för politiken. I Lycksele är kvalitetsarbetet för vuxenutbildningen samordnat med det för gymnasieskolan. Huvudmannen tar fram en kvalitetsredovisning utifrån gemensamma rubriker. Arbetet sker löpande över året. Lycksele följer upp resultat för slutförda kurser och betyg baserat på nationella databaser och det egna elevregistreringssystemet.

Elevuppföljningar med hjälp av enkäter förekommer hos flera av de studerade huvudmännen. Det handlar om kursutvärderingar och enkäter som innehåller frågor om elevernas upplevelser av utbildningen, genomförda i nära anslutning till utbildningen. Inom Kalmarsunds kommunalförbund finns ett så kallat "studeranderåd" som träffas en gång per halvår och som inkluderar elevrepresentanter och rektorer. Utgångspunkten tas i frågor som studenterna lyfter. Enligt företrädare för Kalmarsunds kommunalförbund är detta ett viktigt organ, dels för att få input i utbildningsplaneringen, dels för att utveckla demokratiska kompetenser bland eleverna.

I vissa av fallen gör huvudmännen uppföljningar efter avslutad utbildning – exempelvis 30 eller 90 dagar efter att eleven lämnat Komvux. Enligt de vi talat med i studien har dock dessa enkäter låga svarsfrekvenser, vilket gör att värdet av dem bedöms som tämligen begränsat. De företrädare för vuxenutbildningar som vi talat med påpekar att det är svårt att motivera eleverna att delta i uppföljningarna. Konsekvensen blir att kvalitetsarbetet sällan fokuserar på effekterna av vuxenutbildningen.

6.2 Fragmentisering och långa styrkedjor försvårar kvalitetsarbetet

En utmaning för kvalitetsarbetet inom vuxenutbildningen som framträder i studien handlar om att verksamheten ofta är fragmenterad med många aktörer inblandade. Vuxenutbildning genomförs, som återkommande nämnts, inte sällan både i egen regi och/eller med hjälp av upphandlade utbildningsanordnare. Det gör det svårare att skapa inblick. För utbildningar som ges i samverkan och i samarbete med andra kommuner kan det vara oklart vem som har ansvar för kvaliteten. De intervjuade företrädarna för huvudmännen beskriver att styrkedjorna inom vuxenutbildningen är inte sällan långa, det är långt mellan ansvariga rektorer på förvaltningen och de klassrum där lärare och elever möter varandra. I distansundervisning sker dessutom lärande i digitala rum. Huvudmännen beskriver att detta sammantaget försvårar möjligheten för huvudmännen att ha insyn i kvaliteten i mötet mellan lärare och elever.

7. Slutsatser: implementeringen av EU agendan

Vi kan konstatera att de åtta huvudmän som ingått i fallstudierna har etablerat en god infrastruktur för vuxenutbildningen i sina respektive kontexter. På ett övergripande plan ser vi att huvudmännen arbetar med de områden som är viktiga för att genomföra EU:s agenda för vuxnas lärande. Därmed är det vår bedömning att huvudmännen har skapat förutsättningar för att EU-agendan implementeras. Mer konkreta exempel på att huvudmännen kommit långt är exempelvis att huvudmännen uppger att de som regel kan erbjuda alla behöriga sökande plats inom vuxenutbildningen och kan erbjuda olika upplägg för undervisningen; klassrumsundervisning, distansundervisning eller flexibla upplägg där distansundervisning kombineras med viss undervisning i klassrum.

7.1 Alla områden är inte lika framträdande i huvudmännens arbete

Samtidigt som de studerande huvudmännen överlag arbetar i linje med EU:s agenda för vuxnas lärande noterar vi att det finns variationer i fråga om hur framträdande de olika områdena som utgör en god infrastruktur för vuxenutbildningen är i verksamheten. Huvudmännen har överlag lagt stor vikt vid att skapa förutsättningar för en individualiserad och flexibel utbildning, exempelvis genom att erbjuda flexibla kursstarter, olika format för undervisningen samt att ge stöd till eleverna. Huvudmännen har som regel också ägnat förhållandevis mycket uppmärksamhet åt att utveckla strukturer för samverkan med bland annat branscherna, myndigheter och andra kommuner om exempelvis analys, utbildningsplanering och matchning.

De åtta huvudmännen har samtidigt haft mindre fokus på att arbeta med frågor om att utbildningen ska ge relevanta färdigheter, det vill säga hur utbildningen exempelvis kan stärka elevernas digitala kompetens, kommunikativa förmåga eller entreprenörskap. Ett annat område som tenderar att vara mindre prioriterat är det systematiska kvalitetsarbetet, vilket exempelvis handlar om att ha strukturer för att följa upp undervisningens kvalitet och övergångar till studier och arbete.

7.2 Möjligheterna för huvudmännen att bygga vuxenutbildningens infrastruktur påverkas av flera externa faktorer

Trots att huvudmännen är utvalda för att spegla olikheter i förutsättningar och villkor, exempelvis i fråga om storlek och geografisk placering, ser vi att huvudmännen i studien i flera avseenden möter liknande villkor i sitt arbete med vuxenutbildningen. Vi identifierar följande faktorer som villkorsskapande för huvudmännen i deras arbete med att bygga en god infrastruktur för vuxenutbildningen och därmed förutsättningarna att implementera agendan:

- kommunernas ekonomi
- politisk styrning
- konjunkturläget
- elevernas förutsättningar
- arbetslivets förutsättningar.

Försämrat ekonomiskt läge för kommunerna riskerar att ge mindre resurser till vuxenutbildningen. Att ekonomin i kommunerna är sämre än tidigare, och på väg mot ytterligare försämring, är en återkommande beskrivning som vi möter i studien. Det ger generellt sämre förutsättningar att göra satsningar som kan vara viktiga för att utveckla och vidmakthålla en god infrastruktur i vuxenutbildningen. Förändrad politisk styrning av vuxenutbildningsområdet skapar osäkerhet om de framtida ansvarsförhållandena. Både företrädarna för huvudmännen och för Arbetsförmedlingen beskriver att Arbetsförmedlingens förändrade uppdrag och organisation kommer att påverka förutsättningarna för samverkan mellan kommunerna och Arbetsförmedlingen i frågor om vuxenutbildningen. Det finns en upplevd otydlighet kring regionernas roll i systemet och samtidigt en oro hos vissa av huvudmännen att förlora inflytande i vuxenutbildningen om regionernas roll förändras och eventuellt stärks.

Rådande högkonjunktur gör det, enligt våra respondenter, förhållandevis lätt att få arbete för breda grupper på arbetsmarknaden. De som vi intervjuat beskriver att eftersom arbetsmarknaden är så pass stark har i dagläget i princip alla som kan jobba ett jobb. Det gör det samtidigt svårare att attrahera och motivera elever till vuxenutbildningen som skulle kunna gagnas av att stärka och få papper på sin kompetens inför en väntad avmattning på arbetsmarknaden. Det kan betyda att det finns ett uppdämt behov av vuxenutbildning bland breda grupper som kan komma att bli synligt när konjunkturen viker. Delvis som en konsekvens av att många har arbete ser de vi talat med inom ramen för studien att målgruppen för vuxenutbildningen har allt sämre förutsättningar för studier. Det handlar enligt de intervjuade dels om personer med utländsk bakgrund och som har kortare skolbakgrund från sina hemländer, dels om ökande psykisk ohälsa. Det ställer allt högre krav på arbetet med att individualisera utbildningen och hitta flexibla lösningar men också om att kunna svara upp mot elevers behov av mer stöd i undervisningen.

Uppdrivet arbetstempo och slimmade organisationer i arbetslivet gör det vidare svårt för vuxenutbildningen att få branscherna att ta emot elever för arbetsplatsförlagt lärande (APL) respektive lärlingsupplägg. Det försvårar möjligheten för vuxenutbildningen att skapa individualiserade upplägg och flexibla utbildningar men minskar också möjligheten till kvalitet i utbildningen.

7.3 Skillnader i hur långt huvudmännen kommit

Även om de åtta huvudmän som ingått i fallstudierna allmänt sett möter gemensamma utmaningar och överlag etablerat en god infrastruktur för vuxenutbildningen visar studien att det finns betydande skillnader i hur långt huvudmännen har kommit i detta arbete. I kraft av att bland annat kunna erbjuda en förhållandevis stor flexibilitet och individanpassning i vuxenutbildningen och att ha tydliga strukturer för samverkan med branscher och andra myndigheter framstår exempelvis Kalmarsunds kommunalförbund, Huddinge, Göteborg och Oxelösunds kommuner samt i viss mån Jämtlands kommunalförbund att ha kommit förhållandevis långt. Men bilden av huvudmännens läge i förhållande till att ha en god infrastruktur för vuxenutbildningen är inte entydig. Huvudmännen har kommit olika långt inom olika områden.

Skillnaderna mellan hur långt de kommit tycks, i de studerade huvudmännens fall, hänga samman med ett antal faktorer. En viktig ramfaktor är de resurser som kommunerna avsätter för vuxenutbildningen. Här ser vi i studien att de mindre kommunerna – tydligast i Lycksele och Sunne – inte har samma ekonomiska muskler i vuxenutbildningen. Det gör det svårare att exempelvis ge extra stöd till elever som är behov av det för att klara sin utbildning. En annan viktig faktor för att lyckas skapa förutsättningar att implementera EU-agendan är kapaciteten att etablera fungerande strukturer för samverkan mellan vuxenutbildningen och de omkringstående aktörerna. Det handlar om att bygga upp och använda ett samverkanskapital. Studien pekar på att, för att vara framgångsrika, behöver strukturer för samverkan präglas av frivillighet och tillit mellan parterna.

7.4 Flera målkonflikter inbyggda i styrningen av vuxenutbildningen påverkar förutsättningarna att arbeta i linje med EU-agendan

Att vi finner att huvudmännen har en bit kvar – men också har kommit olika långt – i arbetet med att bygga en infrastruktur kring vuxenutbildningen som ligger i linje med EU:s agenda för vuxnas lärande är inte oväntat. Agendan är inte särskilt välkänd bland de huvudmän som ingår i studien. Vare sig regeringen eller Skolverket har uttryckligen eller på ett sammanhållet sätt lyft fram agendan i sina satsningar gentemot huvudmännen. Även om mycket av regeringens politik inom vuxenutbildningsområdet har tagit utgångspunkt i agendans intentioner har vare sig regeringen eller Skolverket använt agendan för att kommunicera vad en god infrastruktur inom vuxenutbildningen är.

Vår bedömning är att huvudmännens arbete med att etablera en god infrastruktur för vuxenutbildningen och därmed skapa förutsättningar för att realisera EU:s agenda för vuxnas lärande kännetecknas av ett antal inneboende målkonflikter. Dessa finns i hög grad inbyggda i styrningen av vuxenutbildningen och lämnas till huvudmännen, rektorerna och lärarna inom vuxenutbildningen att hantera.

Ska vuxenutbildningen leda till snabbt inträde på arbetsmarknaden eller skapa kapacitet för en stabil ställning på arbetsmarknaden på sikt? Mindre utbildningsinsatser av grundläggande karaktär kan skapa förutsättningar för att snabbt komma i arbete. Både kommunernas arbetsmarknadsenheter och Arbetsförmedlingen styr sina insatser mot snabbt inträde på arbetsmarknaden och en stor andel av de som befinner sig i Komvux är rekryterade via dessa myndigheter. Samtidigt är vuxenutbildningens uppdrag bredare; utbildningen ska förmedla kunskaper och stödja eleverna så att de kan arbeta och verka i samhället, bland annat genom att delta i demokratiska beslutsprocesser. När exempelvis elever tas ur SFI för att de fått ett tillfälligt arbete sätts denna målkonflikt på sin spets.

Ska vuxenutbildningen bedrivs med maximal flexibilitet eller maximal kvalitet? Flexibla upplägg för undervisningen, exempelvis löpande kursstarter och distansundervisning, stärker förutsättningarna att skapa upplägg som passar varje enskild elevs liv. Det kan exempelvis ge förutsättningar att parallellt med studierna arbeta eller ta hand om familjemedlemmar. Men det framkommer i studien att denna flexibilitet samtidigt kan undergräva möjligheterna till kvalitet i undervisningen. Detta givet att huvudmännens resurser är begränsade, både i fråga om ekonomiska resurser och lärares kompetens. När exempelvis elever löpande börjar och slutar i undervisningsgrupperna kan det bli svårare för lärare att planera undervisningen men också att följa elevernas progression. Distansundervisning med digitala upplägg innebär i praktiken självstudier. När eleverna genomför sitt lärande på olika platser och tid undergrävs möjligheter att utveckla kommunikativa förmågor och samarbete genom undervisningen. Mer resurser, starkare lärarkompetens och adekvat organisation hade teoretiskt kunnat lösa ut denna målkonflikt, men eftersom kommunernas ekonomiska utrymme är begränsat och lärarbristen är betydande kan strävan mot flexibilitet i praktiken komma i konflikt med strävan att bedriva verksamheten med kvalitet.

Ska vuxenutbildningen vara lätt att marknadsföra eller anpassad till lokala behov, strukturer och traditioner? Vuxenutbildningen rymmer idag en lång rad olika typer av utbildningar som bedrivs i olika undervisningsformer, av olika anordnare och i olika konstellationer. Möjligheterna att anpassa utbildningen till lokala behov på arbetsmarknaden och lokala strukturer för samverkan ökar Komvux kapacitet att vara relevant i förhållande till branscherna i en lokal och regional kontext. Men denna möjlighet till anpassning har samtidigt gjort att vuxenutbildningen blivit en enormt komplex sektor. Det gör det svårt att kommunicera vad vuxenutbildning är, både för potentiella elever och för branscherna som ska ta emot elever från utbildningarna. Möjligheterna för en enskild medborgare att snabbt få en överblick över vilka möjligheter till vuxenutbildning som finns i en kommun är små. Att vissa kommuner valt att satsa på vägledningscenter kan ses som ett uttryck för en bedömning att medborgarna behöver professionell hjälp att guidas i systemet.

7.5 Sammanfattande slutsatser, rekommendationer och diskussion

Det är vår samlade bedömning att huvudmännen i allt väsentligt arbetar med att implementera EU-agendans fem prioriteringar. Den övergripande förklaringen är att agendans områden är väl inbyggda i vuxenutbildningens grundläggande styrning och genomförande i Sverige. Aktörerna i systemet arbetar med alla de fem prioriteringarna i agendan.

Samtidigt konstaterar vi att det svenska systemet kännetecknas av två viktiga faktorer: systemet är decentraliserat och 290 kommuner är i grunden ansvariga för dess genomförande och systemet bygger på sedan länge etablerade strukturer och principer. EU-agendan i sig är inte väl känd eller central hos aktörerna och i deras arbete med vuxenutbildningen. Detta gör att det finns betydande skillnader i hur man prioriterar när det gäller implementeringen av agendan, dels mellan de fem prioriteringarna, dels mellan olika huvudmän.

Något förenklat kan man säga att aktörerna förefaller lägga större vikt vid insatser som enligt vår rekonstruerade insatslogik pekar mot samverkan och flexibilitet i utbudet, medan prioriteringarna som handlar om utbildningens innehåll och kvalitet och i viss mån den uppsökande rekryteringen får en något mindre vikt i de undersökta kommunerna.

Det finns också skillnader kommuner och huvudmännen emellan när det gäller implementeringen av agendan. Här måste vi förstås vara särskilt försiktiga med att dra allt för långtgående slutsatser ur materialet, men givet fallstudiemetodens begränsningar så menar vi att man kan hävda att den avgörande skillnaden mellan olika kommuner och huvudmän handlar om två frågor: dels hur man förmått avsätta tillräckliga resurser för vuxenutbildningen i ett allmänt pressat ekonomiskt läge, dels hur väl man har lyckats i att etablera en fungerande samverkanstruktur med omgivningen – däribland också med andra kommuner. Dessa båda faktorer hänger samman, då samverkan ofta är en förutsättning för att skapa ett politiskt mandat för resurser till frågan. I arbetet har vi identifierat att det kan vara svårare för mindre kommuner att åstadkomma detta, men att samverkan då framstår som än viktigare. Vidare noterar vi att en tillitsbaserad samverkan bygger på frivillighet och på ömsesidig respekt för varandras utmaningar.

Kan vi då avslutningsvis säga något om vad vi ser för övergripande brister i den svenska vuxenutbildningens implementering av EU-agendan? Vi behöver här komma ihåg att slutsatserna bygger på fallstudier som sammantagna omfattar ett femtontal av landets kommuner och inte automatiskt kan sägas vara generella för hela landet. Men vi ser ändå att det finns underlag för att peka på följande frågor som kan behöva adresseras:

- Finns det ett behov av att tydliggöra ansvarsfördelningen för utbud och matchning mot efterfrågan när det gäller vuxenutbildningen?
- Behövs det "ett nationellt stödmaterial" riktat mot vuxenutbildningen för att stödja dess roll i implementeringen av EU-agendan?
- Behövs det ett tydligare nationellt stöd, anpassat för vuxenutbildningen, för huvudmännens systematiska kvalitetsarbete när det gäller vuxenutbildningen?

Den första punkten ovan berör systemet för yrkesutbildningen generellt och handlar om utmaningen att driva ett system baserat på flera nivåer och flera uppgifter. Regionernas successivt ökande ansvar har hittills inte bidragit till ökad tydlighet, snarare tvärtom.

De brister vi i övrigt identifierar handlar också de om yrkesutbildningens fragmentering, med det starkt decentraliserade ansvaret. Studien visar på att det finns betydande skillnader mellan olika kommuner (och andra huvudmän) i hur man implementerar EU-agendan och därigenom hur väl man lyckas skapa en vuxenutbildning som bidrar både till nationella och europeiska mål om ett livslångt lärande. Ytterst riskerar detta att betyda att både enskilda kommuner och regioner men i förlängningen hela Sverige inte bidrar till en smart, hållbar och inkluderande utveckling och tillväxt fullt ut. Det finns ett behov för systemets parter att tillsammans söka överblicka och identifiera hur ökad tydlighet och en effektivare ansvarsfördelning kan skapas. De viktigaste parterna här är regeringen, Skolverket, Sveriges kommuner och Landsting samt arbetsmarknadens parter.

EU-agendan skulle kunna tjäna som ett underlag för en samlad strategisk utveckling av vuxenutbildningen i Sverige. Idag är den inte känd lokalt och regionalt. Nationella styrdokument och lokala ambitioner är i huvudsak vad som styr utvecklingen av vuxenutbildningen. En möjlig åtgärd för Skolverket skulle vara att "lyfta upp", synliggöra och tolka EU-agendan för att beskriva vad som är en önskvärd utveckling av vuxenutbildningen i Sverige. En målsättning skulle t.ex. kunna vara att göra agendan till ett ännu tydligare verktyg i mötet med huvudmännen, exempelvis i Skolverkets regionala dialoger. En alternativ möjlighet vore att utgå från Europeiska rådets rekommendationer om kompetenshöjningsvägar: nya möjligheter för vuxna¹². Exempel på innehåll skulle kunna vara att man visar hur en god samverkan som omfattar både den operativa och strategiska nivån kan byggas eller hur branscherna tydligare kan bli medskapare av yrkesutbildningen och dess innehåll. Ett ytterligare exempel skulle kunna vara att illustrera hur en beredskapsplanering inför en kommande lågkonjunktur kan göras och hållas aktuell.

Vår studie visar också på betydande utmaningar när det gäller det systematiska kvalitetsarbetet. Detta återspeglar också en del av de "inbyggda motsättningar" i vuxenutbildningen som vi redogjort för ovan. Detta innebär att kvalitetsbegreppet för vuxenutbildningen inte är det samma som för övriga skolformer, något som EU-agendan tydligt lyfter. Vi menar därför att det kan finnas ett behov av att utveckla nationella kvalitetsriktlinjer, som också kan adressera några av motsättningarna ovan. Här ser vi att det kan krävas en form av samverkan för att utveckla ett nationellt kvalitetsarbetsstöd. Stödets uppgift skulle vara att ta fram bra modeller och rutiner för huvudmännens systematiska kvalitetsarbete, som delvis kan överbrygga dessa identifierade motsättningar som är specifika inom vuxenutbildningen. Exempel på frågor som en sådan funktion skulle hantera kan vara att skapa ett stödjande underlag med hjälp av Skolverkets statistik eller bistå i system för att följa upp hur kursplaner matchar såväl målgruppernas som arbetsmarknadens behov. En sådan funktion skulle exempelvis kunna byggas upp i en samverkan mellan Skolverket och SKL.

¹² Rådet, 2016/C 484/01

Våra rekommendationer är alltså att Skolverket bör:

- Ta initiativ till en dialog med företrädare för parterna om hur en ökad tydlighet när det gäller ansvarsfördelningen mellan utbud och efterfrågan för yrkesutbildning kan skapas
- Vidare utreda behovet av att ta fram ett nationellt stödmaterial för utvecklingen av vuxenutbildningen, baserad på EU-agendans prioriteringar och samtidigt undersöka möjligheten att integrera användningen av ett sådant material i de regionala dialogerna.
- Utreda behovet av och förutsättningarna för att skapa ett tydligare nationellt stöd för huvudmännens systematiska kvalitetsarbete när det gäller vuxenutbildningen och dess resultat i förhållande till arbetsmarknadens behov.

8. Källor

Denscombe, M: 2014, The Good Research Guide: For Small Research Projects. Mc Graw Hill.

Europa 2020 En strategi för smart och hållbar tillväxt för alla /* KOM/2010/2020
Europeiska Rådet, RÅDETS REKOMMENDATION av den 19 december 2016 om
kompetenshöjningsvägar: nya möjligheter för vuxna (2016/C 484/01)

Kontigo (2018) Skolverkets regionala dialoger om vuxenutbildning och
implementeringen av EU-agendan. Nulägesbedömning: De regionala
dialogernas innehåll och relevans.

Rådets (2011) resolution om en förnyad europeisk agenda för vuxenlärande 2011/C
372/01

Skolverket 2018 – 01 – 19 Redovisning av regeringsuppdrag Dnr 4.1.1–2015:640

Regeringen (2018) "Förenklade villkor för studiestartsstöd ska ge bättre effekt".

VI ÄR WSP

WSP är ett av världens ledande analys- och teknikkonsultföretag. Vi verkar på våra lokala marknader med stöd av global expertis. Som tekniska experter och strategiska rådgivare har vi tillgång till ingenjörer, tekniker, naturvetare, planerare, utredare och miljöspecialister liksom professionella projektörer, konstruktörer och projektledare. Vi erbjuder hållbara lösningar inom Hus & Industri, Transport & Infrastruktur och Miljö & Energi. Med drygt 39 000 medarbetare på 500 kontor i 40 länder medverkar vi till en hållbar samhällsutveckling. I Sverige har vi omkring 4 000 medarbetare. wsp.com

WSP Sverige AB

121 88 Stockholm-Globen
Besök: Arenavägen 7

T: +46 10 7225000
Org nr: 556057-4880
Styrelsens säte: Stockholm
wsp.com

